

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ

HAYDAR KAYA - TÜRKİYE DAVASI

(Başvuru no:48387/99)

KARARIN ÖZET ÇEVİRİSİ

STRAZBURG

8 KASIM 2005

İşbu karar AİHS'nin 44§2. maddesinde belirtilen koşullar çerçevesinde kesinleşecek olup bazı şekli düzeltmelere tabi olabilir.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti aleyhine yapılan 48387/99 sayılı başvurunun nedeni, Türk vatandaşı Haydar Kaya'nın (başvuran) Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne (AİHM) 19 Nisan 1999 tarihinde, Avrupa İnsan Hakları ve Temel Özgürlükleri Sözleşmesi'nin (AİHS) 34. maddesi uyarınca yapmış olduğu başvurudur. Başvuran, İstanbul Barosu avukatlarından K.T. Sürek tarafından temsil edilmektedir.

OLAYLAR

1942 doğumlu başvuran, olayların meydana geldiği dönemde Emeğin Partisi'nin Ankara İl Başkanı idi.

Başvuran 27 Temmuz 1997 tarihinde basına ve kamuoyuna bir beyanatta bulunmuştur.

Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi (DGM) Cumhuriyet Başsavcısı 7 Ağustos 1997 tarihli iddianameyle Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) 312. maddesi uyarınca, halkı, ırk ve bölge ayrımı gözeterek kin ve düşmanlığa teşvik ettiği gerekçesiyle başvuran aleyhinde ceza davası açmıştır.

DGM, 24 Kasım 1997 tarihli kararla TCK'nın 312§2 maddesi uyarınca başvurunu iki yıl hapis ve 1.720.000 TL para cezasına çarptırmıştır. DGM, 647 sayılı Kanun'un 6. maddesi uyarınca cezanın infazının ertelenmesine karar vermiştir.

Başvuran 28 Kasım 1997 tarihinde, temyiz başvurusunda bulunmuştur. Başvuran savunmasında, hakkında verilen mahkumiyet kararının ifade özgürlüğü hakkına haksız müdahale oluşturduğunu ileri sürmektedir.

Yargıtay, 5 Mart 1998 tarihinde dosya üzerinden yaptığı inceleme sonucunda ilk derece mahkemesi kararını onamıştır.

Cumhuriyet Başsavcısı 13 Ekim 1998 tarihinde Emeğin Partisi Genel Sekreteri'nden, 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun 11. maddesi uygulanarak başvuranın partiden ihraç edilmesini istemiştir. 2 Kasım 1998 tarihinde Parti İdare Kurulu başvuranın partiden ihraç edilmesine karar vermiştir.

HUKUK AÇISINDAN

I. AİHS'NİN 10. MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI

Başvuran, hakkında verilen mahkumiyet kararının ifade özgürlüğünü ihlal etmesinden şikayet etmektedir. Başvuran bu bağlamda, AİHS'nin 10. maddesini ileri sürmektedir.

AİHM, dava konusu mahkumiyet kararının, 10§1 maddesinin güvence altına aldığı başvuranın ifade özgürlüğü hakkına müdahale oluşturmasının taraflar arasında ihtilaf konusu olmadığını kaydetmektedir. Üstelik müdahalenin kanun tarafından öngörüldüğüne ve 10§2 maddesi bakımından, kamu düzeninin, milli güvenliğin ve Devlet'in toprak bütünlüğünün korunması gibi yasal amaç güttüğüne itiraz edilmemektedir (Bkz. *Yaşar Kemal Gökçeli*, no: 27215/95 ve 36194/97, § 27, 4 Mart 2003). AİHM, bu değerlendirmeyi benimsemiştir. Buna karşın uyuşmazlık, bu müdahalenin "demokratik bir toplumda gerekli" olup olmadığı sorusuna dayanmaktadır.

AİHS'nin 10§2 maddesi siyasi söylem ve umumi çıkar sorunları alanında ifade özgürlüğüne kısıtlama getirmeye yer vermemektedir (Bkz. *Wingrove-Birleşik Krallık*, 25 Kasım 1996 tarihli karar, 1996-V, s. 1957, § 58). Hükümet'in sahip olduğu baskın konum, özellikle muhaliflerinin haksız eleştiri ve saldırılarına cevap vermek için başka yolların bulunduğu durumlarda cezai hukuk yoluna başvurunun sınırlı tutulmasını zorunlu kılmaktadır. Benzeri açıklamalar sonucunda yaptırım oluşturacak, uygun ve aşırıya kaçmayan, gerekirse ceza alanında tedbirler almak, kamu düzeninin garantörleri olarak Devlet'in yetkili mercilerinin elindedir (Bkz. *Incal-Türkiye*, 9 Haziran 1998 tarihli karar, 1998-IV, s. 1567, § 54). Son olarak, dava konusu sözler bir kimseye, Devlet'in temsilcisine ya da halkın bir bölümüne yönelik şiddet kullanmaya tahrik edici olduğu durumda, ulusal merciler ifade özgürlüğü alanında müdahale etme gerekliliği hususundaki incelemede daha geniş bir takdir marjından faydalanmaktadırlar.

AİHM, değerlendirmesinde başvuranın basına ve kamuoyuna yaptığı beyanda kullandığı terimlere büyük önem verecektir. Bu bağlamda AİHM, göreceği davanın bulunduğu koşulları ve özellikle terörle mücadeleyle ilgili zorlukları gözönünde bulundurmaktadır.

Ancak AİHM, başvuranın Emeğin Partisi'nin Ankara İl Başkanı olarak, Türk siyasi yaşamındaki rolü çerçevesinde kendini ifade ettiğini ve dava konusu beyanın, içeriğinin yanısıra kullanılan terimler bakımından siyasi bir konuşma şeklinde olduğunu gözlemlemektedir.

Başvuran, Marksist söyleme ait kelimeler kullanarak, Devlet'in politikasını kınamakta, “darbeci” ve “çete” olarak nitelendirdiği bazı siyasi ve askeri kişilikleri suçlamaktadır. Başvuran son yıllarda Türkiye'nin Güneydoğusu'ndaki şiddet olaylarının arttığını belirtmekte ve yöneticilerin sosyal ve ekonomik programlarını eleştirmektedir. Başvuranın temel savı, “işçi, emekçi, ilerici ve demokratların” demokrasi ve özgürlük için ortak faaliyet yürütmek amacıyla birleşmeleri gerektiğine dayanmaktadır.

AİHM, yerel mahkemelerin aldığı kararlarda bulunan gerekçeleri dikkatle incelemiş ve bunların başvuranın ifade özgürlüğüne yapılan müdahaleyi haklı göstermek için yeterli olmadığı sonucuna varmıştır (Bkz. *mutatis mutandis*, *Sürek-Türkiye (no:4)*, no: 24762/94, §58, 8 Temmuz 1999). AİHM, burada şiddete teşvikten çok, ihtilafın taraflarından birinin takındığı uzlaşmaz tutumun bir yansımasının sözkonusu olduğunu değerlendirmektedir.

AİHM, geçmişte halihazır davada olduğu gibi bir çok davada ortaya çıkan benzer sorunları incelemiş ve AİHS'nin 10. maddesinin ihlal edildiği kanaatine varmıştır (Bkz. özellikle sözüedilen *Ceylan*, § 38, *Öztürk-Türkiye*, no: 22479/93, § 74, 1999-VI, sözüedilen *İbrahim Aksoy*, § 80 ve *Kızılyaprak-Türkiye*, no: 27528/95, § 43, 2 Ekim 2003). AİHM, içtihat kararları ışığında mevcut davayı incelemiş ve Hükümet'in, terörle mücadeleye bağlı zorlukların haricinde sözkonusu durumu farklı bir sonuca ulaştırabilecek ne bir olay ne de bir argüman sunduğuna kanaat getirmektedir (Bkz. sözüedilen *Incal*, s.1568, §58).

Ayrıca AİHM, başvurana verilen iki yıl hapis ve 1.720.000 TL para cezasının ağırlığını ortaya koymaktadır. Bunun yanısıra, mahkumiyeti sonucunda başvuran, Emeğin Partisi'nden ihraç edilmiştir.

Sonuç olarak, başvuran hakkında verilen mahkumiyet kararının hedeflenen amaçlarla orantılı olmadığı, dolayısıyla “demokratik toplumda gerekli olmadığı” ortaya çıkmaktadır. AİHS’nin 10. maddesi ihlal edilmiştir.

II. AİHS’NİN 6Ş1 MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI HAKKINDA

Başvuran, kendisini mahkum eden DGM’nin, bünyesinde bir askeri hakim bulundurması nedeniyle, kendisine hakkaniyete uygun yargılamayı güvence altına alan “tarafsız ve bağımsız bir mahkeme” olamayacağını iddia etmektedir. Ayrıca, başvuran kendisine tebliğ edilmeyen Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı tebliğnamesine hiçbir zaman cevap verememiş olmaktan şikayetçi olmaktadır. Başvuran AİHS’nin 6Ş1 maddesini ileri sürmektedir.

1. DGM’nin tarafsız ve bağımsız olması hakkında

AİHM, bu durumda ortaya çıkan sorunlara benzer sorunları birçok kez irdelemiş AİHS’nin 6Ş1 maddesinin ihlal edildiğini tespit etmiştir (Bkz. sözüedilen *Özel*, ŞŞ33-34 ve 6 Şubat 2003 tarihli *Özdemir-Türkiye kararı*, no: 59659/00, ŞŞ35-36).

AİHM, mevcut davayı incelemiş ve Hükümet’in, sözkonusu durumu farklı bir sonuca ulaştırabilecek ne bir olay ne de bir delil sunduğuna kanaat getirmiştir. AİHM, “milli güvenliğe” ilişkin suçlardan DGM önüne çıkarılan başvuranın, aralarında askeri hakim de bulunduğu mahkeme heyeti önüne çıkmaktan çekinmesinin anlaşılabilirliğini, başvuranın, DGM’nin davanın içeriğine yabancı değerlendirmelere yönlendirilmiş olabileceği yönünde haklı bir endişesi olabileceğini saptamıştır. Böylece, bu mahkemenin tarafsızlığı ve bağımsızlığı hakkında başvuran tarafından duyulan şüphelerin objektif olarak kanıtlandığı değerlendirilebilir (sözüedilen *Incal kararı*, Ş72 in fine).

AİHM, başvurayı yargılayıp mahkum ettiği sırada DGM’nin, 6Ş1 maddesi uyarınca tarafsız ve bağımsız bir mahkeme olmadığı sonucuna varmaktadır.

2. Savcı tebliğnamesinin tebliğ edilmemesi hakkında

AİHM, benzer davalarda, tarafsızlıktan ve bağımsızlıktan yoksun olduğu ortaya konulan bir mahkemenin, her durumda, yargısına tabi kişilere hakkaniyetli bir yargı sağlayamayacağı hükmüne varıldığını hatırlatmıştır.

AİHM, başvuranın tarafsız ve bağımsız bir mahkeme tarafından dinlenme hakkının ihlal edildiği sonucuna vardığını gözönünde bulundurarak, AİHS’nin 6. maddesine göre yapılan diğer şikayeti incelemeye gerek olmadığına kanaat getirmektedir (Bkz. diğerleri arasında, 28 Ekim 1998 tarihli *Çıraklar-Türkiye kararı*, 1998-VII, ŞŞ 44-45).

III. AİHS’NİN 11. MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI HAKKINDA

Başvuran, mahkum edilmesinin ardından partiden ihraç edilmesinin, AİHS’nin 11. maddesinin ihlalini oluşturduğunu savunmaktadır.

AİHM, başvuranın partiden ihraç edilmesinin TCK’nın 312. maddesi uyarınca mahkum edilmesinin doğrudan ve otomatik olarak ortaya çıkan bir sonucu olduğunu kaydetmektedir (sözüedilen *Ceylan*, Ş 17).

AİHM, AİHS'nin 10. maddesinin ihlal edildiği sonucuna vardığını gözönünde bulundurarak, sözkonusu şikayeti ayrıca incelemeye gerek olmadığına kanaat getirmektedir.

IV. AİHS'NİN 41. MADDESİNİN UYGULANMASI HAKKINDA

A. Tazminat

Başvuran, 3.048 Euro tutarındaki manevi zararının telafi edilmesini istemektedir.

Hükümet aşırı bulduğu bu iddiaya itiraz etmektedir.

AİHM, ilgilinin dava koşullarında bir takım sıkıntılar duyabileceğine kanaat getirmektedir. AİHM, manevi zarar altında istenilen rakamın tümünü kabul etmekte ve başvurana 3.048 Euro verilmesinin uygun olacağına kanaat getirmektedir.

AİHM'ye göre, bir kişi bu davada olduğu gibi AİHS'nin gerekli kıldığı tarafsızlık ve bağımsızlık koşullarını yerine getirmeyen bir mahkeme tarafından mahkum edildiğinde, sözkonusu kişinin isteği üzerine yeni bir davanın ya da yargılamanın yeniden başlatılması, tespit edilen ihlalin telafi edilmesi için ilke olarak en uygun yolu teşkil etmektedir (*Öcalan-Türkiye*, no: 46221/99, § 210 *in fine*, AİHM 2005-).

B. Masraf ve Harcamalar

Başvuran, ulusal mahkemeler ve AİHM önündeki yargılama amacıyla avukatının yapmış olduğu çalışma için 3.048 Euro istemektedir. Başvuran ayrıca, yapılan masraf ve harcamalar için 1.524 Euro istemektedir.

Hükümet bu iddialara itiraz etmektedir.

Elinde bulunan unsurları ve konuya ilişkin içtihadını gözönünde bulundurarak AİHM, yapılan bütün masraflar için 3.000 Euro'nun makul olduğuna kanaat getirerek, bu miktarın başvurana ödenmesine hükmetmektedir.

C. Gecikme faizi

Gecikme faizi olarak Avrupa Merkez Bankası'nın marjinal kredi kolaylıklarına uyguladığı faiz oranının 3 puan fazlası uygulanacaktır.

BU GEREKÇELERE DAYALI OLARAK MAHKEME OYBİRLİĞİYLE;

1. AİHS'nin 10. maddesinin *ihlal edildiğine*;
2. Ankara DGM'nin tarafsızlıktan ve bağımsızlıktan yoksun olması nedeniyle AİHS'nin 6§1 maddesinin *ihlal edildiğine*;
3. AİHS'nin 11. maddesine göre yapılan şikayetin ayrıca incelenmesine *gerek olmadığına*;

4. a) Bu kararın, AİHS'nin 44§2 maddesine göre kesinleştiği tarihten itibaren üç ay içinde ödeme tarihindeki döviz kuru üzerinden TL'ye çevrilmek üzere Savunmacı Hükümet'in başvurana:

- i. manevi tazminat için 3.048 Euro (üç bin kırk sekiz Euro)
- ii. masraf ve harcamalar için 3.000 Euro (üç bin Euro)
- iii. miktara yansıtılabilecek her türlü vergiden muaf tutularak *ödemesine*;

b) Söz konusu sürenin bittiği tarihten itibaren ve ödemenin yapıldığı tarihe kadar, gecikme faizi olarak Avrupa Merkez Bankasının o dönem için geçerli faizinin üç puan fazlasına eşit oranda basit faizin *uygulanmasına*;

5. Hakkaniyete uygun tazminata ilişkin diğer taleplerin reddine *karar vermiştir*.

İşbu karar Fransızca olarak hazırlanmış ve 8 Kasım 2005 tarihinde, İçtüzüğü'nün 77. maddesinin 2 ve 3. fıkraları uyarınca yazılı olarak tebliğ edilmiştir.